

J. V. MRKVIČKA:
BOLGARSKA
POROKA.

ŽRTVA RAZMER.

Spisal dr. Fran Detela.

Davčni praktikant Ivan Muren je bil predstavljen, ko je dovršil izpit, z Dolenjskega na Gorenjsko in pridelen davčnemu uradu na kmetih. Plača mu seveda s tem še ni bila zagotovljena, pač pa že nakazanih 42 vinarjev na mesec prispevka za pisarniške potrebščine.

Ta važni dogodek se v javnosti ni prezrl. Po vseh krajih, koder prebiva slovenski rod, se je raznesla vesela novica, da je predstavljen gospod Ivan Muren in kateremu davčnemu uradu da je pridelen kot praktikant. Nekatere novine so naznanile to vest enostavno, brez pristavka, kakor smrt kakšnega navadnega rojaka; druge so pristavile čestitko, kakor kadar se poroči kak pristaš stranke z dražestno pristašnjo; manjši in tolikanj rodoljubnejši listi so omenjali, da se Slovenci vendarle gibljejo in da ni prazna beseda, da gre Slovan na dan; kar je bilo pa radikalnih, so pisali, da beležijo sicer z zadovoljstvom to novico, da pa ne sme misliti visoka vlada, da je dala s tem pridelenjem Slovencem Bog ve kakšno koncesijo; Slovenci da obdrže samo svoje posestno stanje; zakaj tudi prejšnji davčni praktikanti na tem mestu, ki so vlekli iste plače, so bili Slovenci.

Tudi drugje se je kazalo zanimanje. Prijatelji, ki so poznali razmere, so vzeli vest molče na znanje; tako predrzen ali hudoben ni bil nihče, da bi bil Ivanu čestital; od doma pa, kjer niso poznali razmer, se mu je izražala nujna želja, da bo sedaj, ko je dobil službo, vendar že pomagal domačim in tako povrnil nekoliko, kar so bili storili zanj. In trije poslanci, ki so sedeli tisti večer v gostilnici, so omenili malomarno in kakor mimogrede vsak svojemu omizju, da so spravili zopet enega h kruhu.

Ivan Muren pa je premišljeval poln skrbi, kje bi dobil denarja na posodo, da bi prebil še tiste mesece, dokler ne dobi nekaj plače, in kje bi dobil poroka za novo posojilo, potem pa, ali bi se šel in komu bi se šel predstavljati. Predstavil se je bil seveda že prejšnje leto parkrat in s pobitim srcem se je spominjal, koliko je slišal tu dobrih nauk, tam resnih navodil, drugje pa tudi nejevoljnega izpraševanja, čemu da je sploh prišel. Kakor da bi bilo predstavljanje za njega užitek in zabava! Ampak tako je; enemu se zameriš, če se mu predstaviš, češ, kaj nadleguje? drugemu, če se ne predstavljaš, češ, ne ve, kaj se spodobi! in marsikateremu v vsakem slučaju; če

prideš, ti pravi: „Čemu! Saj ni bilo treba“; če te ni, si misli: „Aha! Smo ponosni; bo treba pristrichi perutnice.“ Kako pametno je zapisano na marsikaterih uradnih vratih: Ne trkati! ali: Nepljuvati na tla! zakaj se ne bi pripisalo še: Ne se predstavljati!

„Kaj se hoče!“ je vzdihnil Muren, ko si je krtačil črno suknjo in jo ogledoval proti luči: „Nekoliko prehudo že res odbija solnčno svetlobo,“ si je dejal; „toda vsi tudi nimajo boljših; pameten človek pa sploh ne gleda na obleko. Vrhutega se ne hodi s hrbtom naprej, in da bi kdo za menoj gledal se ni bati.“ Oh, kako prijetno bi bilo na svetu, če bi ne bilo treba izpolnovati drugega ko svoje dolžnosti! Toda dolžan ni samo, kar velewa mu stan, pravi Gregorčič; kar more, to mož je storiti dolžan. V to zadnjo vrsto spada predstavljanje.

Seveda, je kimal Muren, če ne bi hodili drugi, bi tudi njemu ne bilo treba. A kaj, ko hodijo vsi, vsi brez izjeme! Kjer se pa vse klanja, je ravna hoja naravnost žaljiva; kjer se vse prilizuje in ponižuje, je odkrita beseda izziv.

Tako je nastopil Ivan Muren težko pot, se klanjal in zahvaljeval in priporočal, kolikor je bil prepričan, da se klanjajo in priporočajo in zahvaljujejo vsi drugi. Kjer se mu je reklo, da je novo predstavljanje odveč, naj bi rajši takoj odšel na svoje mesto, se je v zadregi smehljal in prosil odpuščenja, za svojo ponižnost takorekoč; kjer se mu je namignilo, da naj se izkaže z vestnostjo in pridnostjo vrednega izkazanega zaupanja, je vdano kimal; kjer se mu je naročalo, da se mora vsekdar kakor v uradu, tako tudi izvan urada vesti lojalno in rodoljubno, je slovesno povzdignil oči in pomolil tri prste desne roke od sebe. Posebno pozorno pa je poslušal, ko mu je opisoval nadzornik, kako prijetno življenje da ga čaka v novem kraju; davkar Bramor da je sicer jako natančen in marljiv uradnik, ki živi samo svojemu poklicu, ne prosi nikdar nobenega dopusta, ne misli še nič na pokoj, dasi že služi čez štirideset let; izvan urada pa je duša, prijazen, ljubezniv, pravi oče svojim tovarišem; življenje tam da je v pravem pomenu besede patriarhalno.

„Vsaj nekaj!“ si je mislil Muren, ko si je slačil domov gredoč nadležne rokavice. Doma se je preoblekel in skrbno zravnal črno obleko, v neprijetni zavesti, da jo bo žalibog še potreboval in še rabil. Da bi mu postala pretesna, tega se ni bal; ampak zaklad je bil to, ki ga rad moljsne; zato jo je potresel z naftalinom. Ko je zlagal in spravljal skupaj svojo majhno prtljago, je dobil pismo, kjer mu je nekdanja njegova gospodinja obetala posojilce za nekaj mesecev.

Ivan Muren je bil srečen, kakor le more biti srečen praktikant, ki vleče 42 h na mesec. Zadovoljen je konstatiral, da se je obneslo predstavljanje naravnost imenitno. Kako smolo pa je imel ta in oni tovariš! Enemu je bila izpoddrsnila noga na gladkih tleh pred načelnikom; drugi, ki ni prav vedel, ali se drži cilinder v desni ali v levi roki, ga je predeval skrajno nedostojno iz roke v roko; tretji je na nemški ogovor odgovoril pomotoma, iz zadrege, nehote in skoraj nevede slovenski, kar ga bo najbrž vse večne čase oviralo v napredovanju. Njemu se ni bilo, hvala Bogu! primerilo nič takega; po pravici si je torej obetal sijajno bodočnost; zakaj v uradovanju samem ni treba tolikanj sreče kolikor marljivosti in vestnosti. Te pa je imel Ivan Muren zadosti.

Zdaj pa je začel računati, koliko da bo smel potrošiti na dan, da bo izhajal s posojilom, kdaj si privoščiti kakšno smotko, in sklepal je, da ne prekorači proračuna, in naj bi ga napadle še takšne izkušnje in naj bi koračile prek svojih proračunov poleg države in dežele tudi vse občine tega sveta. V glavo mu je padel imeniten pripomoček. Kaj, ko bi nastopil kot abstinenc, ki načeloma ne pije alkoholnih pijač? Ali bi se osmešil, ko ima toliko imenitnih mož pred seboj in za seboj? Ali ni znak plemenitega moža, da se ravna vedno in povsod po načelih? Njegovih nagibov ne bo videl nihče, čislal ga bo vsak tem bolj, ker bo vedel, da mu ni zdravnik zaradi vodenice ali kakšne bolezni na jetrih vsilil lepega načela. Čemu naj bi on bogatil gostilničarje? Muren si je mel roke od veselja, kako bo preslepil ljudi, ki bodo mislili, da on res ne mara za pijačo. Iz nuje bo postala vrlina, zaslužnje in zasluček.

Pri zadnjem kosilu v Ljubljani si je še za plačilo moškega sklepa in za nagrado bodočih žrtev izpregledal načelo; tem trdneje se ga je hotel držati zanaprej. Popoldne se je odpeljal, poln trdnih sklepov in lepih nad in dobro poučen od znancev, kje bo dobil stanovanje po zmerni ceni brez ozira na udobnost, kje hrano, primerno po eni strani telesnim potrebam, po drugi gmotnim razmeram.

Zvečer se je pripeljal na svoj novi kraj in dobil stanovanje za tako ceno, ki še njegovega proračuna ni dosegla; preostajalo je nekaj malega za druge potrebe. Ta prijetna okolnost je bila prva izkušnja, ki je začela majati njegovo načelo. Ivan je že premišljeval, če ne bi kazalo izizločiti ali prekiniti načela za nedelje in praznike. „Po razmerah“, je sklenil, „po razmerah“, in se napotil v priporočeno krčmo, kjer bi dobival hrano proti plačevanju v mesečnih obrokih.

„Novi gospod praktikant?“ ga je nagovorila krčmarja Rojca žena in mu pogledala svetlo v oči.

„Da, Ivan Muren,“ je odzdravil Ivan nekoliko v zadregi, ker ga je nadlegovala misel, kako da bo osupnila prijazna ženska, ko ji pove, da on načeloma ne pije.

„Vaš gospod prednik,“ je nadaljevala krčmarica in popravljala prt po mizi, „je tudi pri nas kosil in večerjal. Po istih cenah doboste hrano tudi Vi. Večerja bo takoj gotova. S pijačo bi pa rekla, da še počakajte, gospod praktikant.“

Zopet ga je pogledala svetlo, se mu nasmehnila in šla. Ivan pa je gubančil čelo in mrščil obrvi, ker mu ni ugajala ta zaupnost. Zdelo se mu je, da se vtiče ta ženska v njegove zasebne zadeve. Ali je mar izključeno, da bi imel davčni praktikant kaj premoženja? Ali ga pa ima ali nima, to je njegova zasebna zadeva, ki ne briga drugega nikogar nič. Če bi ne bil sklenil on tako trdnega sklepa ali z drugimi besedami, če ne bi šlo za načela, bi si bil naročil nalašč četrtinko najboljšega vina. Kaj briga to žensko, ali pije on ali ne! On sme in more storiti, kar hoče, ne da bi koga vprašal. Stvar pa ni bila tako malenkostna. Recimo, da si dá on prvi večer prinesiti pijače, ali se ne bo pričakovalo, da si je naroči tudi pozneje? Ali ne postane ta korak odločilen za vse podobne slučaje? Podoben slučaj pa bi bilo vsako kosilo, vsaka večerja, in čim več podobnih slučajev bi se ravnalo po prvem slabem zgledu, tem težji bi bil obrat in poboljšanje; pozna abstenenca budi pa še sum zdravniškega ukaza. Hotel je Ivan že poklicati krčmarico in ji reči moško besedo, da on sploh ne pije. Toda spomnil se je, da se je treba načel sicer mirno in odločno držati, ne pa jih o priliki in nepriliki poudarjati ali celo izzivati z njimi. Načela vendar niso turški boben. Tudi se mu je zdelo, da vprašanje še ni pereče. Zopet se mu je zjasnilo čelo in nekako hvaležen se je nasmehnil krčmarici, ki mu je prinesla večerjo.

„Pijače Vam nisem prinesla,“ je dejala prijazna žena še enkrat.

„Za pijačo,“ je poudaril mirno Muren, „meni tudi ni tolikanj.“

„Ne zaradi tega,“ je dejala krčmarica in sedla njemu nasproti; „ampak nocoj imajo gospodje iz davkarije svoj večer, fronkarski večer. Čudno, da jih še ni. Nekako ob tem času pridejo navadno, gospod davkar, gospod kontrolor in gospod adjunkt. Vi boste tako tudi morali prisesti in piti z njimi.“

„A jaz se še predstavil nisem,“ se je vznemiril Muren.

„O, to nič ne de. Predstavim Vas jaz. Gospod davkar je tako dobrodušen človek, da Vam ne bo nič zameril. On je kakor dobrovoljen oče med svojimi otroki. Gospodje iz sodnije hodijo vsak svojo pot; malokdaj vidite dva skupaj. Davkarija pa nastopa skupno; kamor gre eden, to je gospod davkar, tja gredo vsi drugi. — No, mi o volku, volk iz lesa. So že tukaj.“

Vrata so se odprla na stežaj in slovesno so vstopali trije gospodje; naprej visok, močan mož, okroglega, rdečega obraza, s sivimi brki in veliko plešo, ki jo je od ušesa do ušesa obrobil venec kratkih belih las; to je bil davkar Bramor. Priletnega kontrolorja in mladega adjunkta je bilo pol manj videti poleg načelnika, in Murnu, ki je igral šah, se je zdel davkar kakor stolp v igri, tako mogočen in okoren, kontrolor kakor tekač, in adjunkt, ki se je veselo oziral na vse strani, kakor živahni konjič; on sam seveda je bil kmet, ki rine počasi naprej v vednem strahu, da ga vrže iz vrste kak častnik ali izpodrine drug kmet.

Ivan Muren je bil spoštljivo vstal, ko so prihajali gostje, in je stal ves čas s prtičem v roki in dvomom v srcu, ali naj se predstavi kar tukaj v krčmi, po domače, ali naj se potaji. Katera zamera bo manjša? Preden se je še odločil, ga je prišla krčmarica za tisto roko, ki je imel še prosto, in ga predstavila staremu gospodu.

„O, o, tako, tako?“ je dejal gospod davkar, se obrnil napol in premeril Murna z drobnimi sivimi očmi od vrha do tal in mu podal roko. „Lepo, lepo. A, gospod Muren, a? Prav, prav. Murin, murin, pojdi vun, bom belega kruhka, vinčka dal, smo bezali časi murine iz lukenj. Kaj, gospod Muren?“

Muren se je opravičeval, da se predstavlja v takem času, na takem kraju in v takšni obleki.

„In s prtičem v roki, kaj, gospod Muren? Kakor kak natakar,“ se je smejal debelo davkar.

Muren je zardel in dejal prtič iz rok in jecljal, da ni vedel, da pridejo gospodje semkaj; takoj drugega dne pa da se pride predstavljat v salonski obleki.

„Ni treba, gospod praktikant, ni treba,“ ga je miril davkar. „Saj smo domači. Bolje se ne morete predstaviti, kot Vas je predstavila Rojčeva gospa. Zdaj pa k nam za mizo!“

„Meni eno četrtinko!“ je dejal Muren v svesti si, da ravna sicer proti svojim načelom, toda prepričan, da deluje tukaj takšna sila, da se ji mora ukloniti še tako slovesna obljuba. Načelniku se vendar ne more zameriti takoj prvi večer! Sreča, da se ni še postavil on od začetka, proti krčmarici, na svoje načelno stališče! Koliko teže bi se zdaj umeknil! Celó osmešil bi se.

„Nič četrтинke; en štefan, gospa,“ je dejal davkar.

„Prisedite, gospod Muren, prisedite!“ je dejal adjunkt. „Vi boste pili z nami.“

„Vidi se Vam,“ je nadaljeval davkar, „da prihajate iz Ljubljane. Tam imate pač dvorane po trideset miz; vsaka miza svojega pivca, vsak pivec svojo četrтинko; in drugega ne slišite kakor: Še eno četrтинko! ali pa: Plačati! Pri nas pa je drugač. Če ima pivnica dve mizi, sedajo gostje toliko časa za eno, dokler ni zasedena, potem pride druga na vrsto. Izza mize pa živahen pomenek in veselo petje, to je naša šega.“

Adjunkt se je vzdignil in nalil kupice in trčili so na zdravje novega praktikanta.

„Res prijetno in po domače,“ si je mislil Muren, prepričan, da bo plačal tisti, ki je klical na mizo. Za take slučaje se mu je zdelo, da ga sploh ne more vezati obljuba. Abstinenca vendar ne more biti sama sebi namen. Njegov namen se je dosegal tukaj tudi brez nje, in kar dosežeš lahko brez truda, za to se je nespametno pehati. O, prav je bilo, da se ni še zagovoril Ivan; res, ni bilo še pereče to vprašanje; ta večer ga pa sploh ni bilo več. Ali naj bi bil razžalil z neumestno abstinenco takoj prvi dan vso družbo z načelnikom vred? Lepo bi se bil vpeljal. Muren se je zdel sam sebi pameten človek, ki jemlje razmere v poštev in ne sili z glavo skozi zid. Samo malenkostni ljudje se vlečejo za načela tudi tam, kjer treba ni.

Medtem ko je Muren zadovoljen premišljal svoj dobro uspeli nastop, so se tovariši že glasno zabavali. Govorili so o politiki, slovstvu, vremenu, letini, gledališču in davčnih zadevah.

„Pijte, pijte, gospod Muren!“ je silil davkar. „To je na kmetih gledališče, to koncert, to cirkus in kinematograf in kar imajo še duševnih užitkov po mestih. Tukaj nimamo drugega, pa živimo tudi.“

Muren pa je pil malo; zakaj vaje ni bil pijake in nespodobno se mu je zdelo, da bi prišel prvega jutra z mačkom v davčni urad. Zavest, da pije na tuj račun, tudi ni bila njemu kakor toliko drugim povod, da bi se vdal nezmernosti, marveč plemenit nagib zdržnosti. Načelnik bo to menda vendar tudi zapazil in vzel v poštev. Jezilo pa je Murna, zakaj ga pogleduje adjunkt po strani, zakaj se mu muza. Ta človek pripisuje moji zmernosti podle nagibe, si je dejal in gubančil zopet čelo. Očitno gledati v srce se zdi prizadetemu vedno brezobzirno. Še sam sebi nerad človek noter pogleda; rajši se dá preverjati od drugih, da ima res svoje vrline, in si misli, da drugi že vedo; zato se mu tudi zdi laskanje ne-

kaka ljubezniva odkritosrčnost, in s to odkritosrčnostjo je kakor z radodarnostjo pri dobrotah prireditvah; ne stavijo se ji nobene meje. Kdor pa se smeje našim žalnimi oblekam, kdor se muza izbruhom našega narodnega rodoljubja, ta kaže ravno takšno pomanjkanje družabne olike, kakor kdor nas sumljivo pogleda in zmigne z rameni, če se mu mi laskamo.

Tako se je zdel Murnu gospod adjunkt netočan, in že ga je hotel vprašati, zakaj da se mu smeje, ko ga je prehitel adjunkt z vprašanjem, zakaj da ne pije. Ivan ni odgovoril nič, ampak stisnil usta in pogledal zaničljivo, češ, da se on ne bo nalival s podarjenim vinom kakor kdo drug.

„Pijte, pijte, gospod Muren!“ je silil adjunkt in ga zvito gledal.

„Jaz tudi na svoj račun ne pijem več,“ je zavrnil Ivan nedostojno podtikanje in si mislil, da ga sodi ta človek pač po sebi, on pa, hvala Bogu! ve, kaj se spodobi.

„Ne bodite otročji, gospod Muren,“ se je nasmešnil zaupljivo adjunkt, „in ne mislite, da pijete na tuj račun! Kakor pijemo skupno, tako plačujemo skupno. Gospod davkar bo vse lepo porazdelil. Na vsakega pride, ker smo štirje, 25^{0/0} in naj pije kdo, kolikor hoče. Hitite, da ne zadete v preveliko škodo! Davkar in kontrolor pijeta gotovo že na Vaš, morda že tudi na moj račun. Torej na Vaše zdravje!“

Ivan je prebledel in jeza mu je napolnila srce. Nejevoljen je trčil z adjunktom. Rekel ni nič, mislil si je pa, da je to lopovščina, prostaško izsiljevanje. Grdo je pogledal davkarja in kontrolorja. Zdelo se mu je, da se kosata, kdo da bo več izpil, kdo njega bolj oškodoval. Da se le ne sramujeta! Toda kaj se sramujejo takšni ljudje! Oh, zakaj se ni držal on svojega lepega načela! Kakšen sad bi mu bil rodil, ne samo ta večer, ampak za ves čas do prve plače! Oj, ti prokleta zadruha! si je dejal Muren v skesanem srcu. Izprehajala ga je jeza in žalost; kazati je pa moral vesel obraz. On varčuje, prenaša žejo in lakoto, in daje s svojo zmernostjo tuji nezmernosti potuho. Prijetna in priporočna abstinenca! Grozno se je smilil sam sebi, dasiravno si je moral priznati, da trpi po pravici. Pravi značaj se zdržuje iz nravnih ozirov in plačilo mu je npravna korist in zraven še zdravje in gmoten dobiček; zdržnost iz zdravstvenih ozirov se plačuje z zdravjem in s prihranki; kogar pa vodijo zgolj gmotni oziri, ta se zanaša na šibko oporo, in če se mu ta izpodmakne, ga zadene trojna škoda.

„Pijte, pijte!“ je prigovarjal adjunkt. Muren pa je premišljeval, kaj naj bi počel. Videl je, kako

gine pijača, deloma njegova pijača iz kozarcev, in milo se mu je storilo. On gleda, drugi pijejo; plačal bo pa razmerno največ tisti, ki bo najmanj popil. Tako se godi povsod smešnim idealistom, ki se natihem jeze in premišlujejo in gledajo, dočim drugi pijo. Umazano se je seveda zdelo Murnu to početje, toda pametnejše od njegovega gledanja. Ali naj se mu res smejejo ti umazanci? Ali naj si res norca delajo iz njega, ki bo samo plačeval? Ne in še enkrat ne! Nagibe zdržnosti je bila prej že izpodbila sila razmer; zdaj so se vzdignili nagibi nezdržnosti. Muren je zgrabil za kupico, pogledal zlobno in škodoželjno po tovariših in zvrnil na en dušek nalito pijačo in pomolil pomenljivo prazni kozarec postrežnemu adjunkt.

„Gospod praktikant se kvalificira,“ je dejal kontrolor in tudi izpraznil svojo čašo.

„Tako je prav,“ je pohvalil davkar in posnel dva tako lepa zgleda.

„Ali mislita tadvaj, da sem jaz njiju norec?“ si je dejal Muren in izpil zopet. Jeza in žalost sta mu bili navdehnili nespametno misel, da bi se kosal z davkarjem ali s kontrolorjem.

„Soparno je,“ je dejal davkar, ki si je brisal pot z mokrega čela in žarečih lic.

„Soparno,“ je dejal kontrolor in pil.

„Saj pa tudi pijeta, kakor bi se kosala med seboj,“ je dejal zaupljivo adjunkt Muren, poln trpkega poguma.

„Vi dobro opazujete,“ je odvrnil poluglasno adjunkt. „Poglejte pa to razliko! Dasi pijeta oba precej enakomerno, se davkar poti in hrope, kakor da bi mlatil, lice mu žari kakor krušna peč in jezik se mu zapleta, da mu gredo besede vse križem; kontrolorju pa se ne pozna nič; obraz in pleša, vse je suho. Take sode so polnile Danajide.“

„Res čudno,“ je dejal Muren in pil moško, v svesti si, da pije za svoj denar, da napaja celo on že druge.

„Davkar je namreč Gorenjec, kontrolor pa Dolenjec. Umejete?“ je razlagal adjunkt. „Dolenjcu je dolenjec rojak in prijatelj in oba dobrovoljna se ne spreta izlepa. Gorenjec pa je ošaben in zabavlja rad. Koliko te pa je? baha, in preden se je dolenjec pred njim prav zavedel, ga izvrne. Dolenjcu, to se umeje, ni všeč tako bahaštvo. Kar natihem seže bahaču v lase in borba se prične. Gorenjec kriči in razsaja, dolenjec mu pa tiho izpodbija noge in izpodnaša jezik, in čim dalje se borita, tem odločilneje zмага dolenjec. Poslušajte malo! Gospod davkar se že bori, brez upa zmage, seveda. Kdo ga še umeje?“

Gospodu Murnu so zelo ugajale te besede. On je namreč tudi samo še napol razumel, kaj da govori davkar, ampak iz spoštljivosti si je bil mislil, da je morda on sam preveč pil.

Gospod davkar pa je polagoma tudi začutil, da mu misli nekam uhajajo in da se besede težko še love za njimi. Predlagal je torej, da naj zapoje svojo staro, lepo jugoslovansko pesem, in zapel je sam počasi in genljivo:

Bračo, pijmo vince!

Kontrolor in adjunkt sta krepko pritisnila za njim.

„Počasi, počasi!“ je prenehal davkar. „To je vse prehitro. Ta pesem se mora peti počasi, slovesno in turobno. Torej še enkrat:

Bračo, pijmo vince,
Voda nek stoji!
Nek ju pije žaba,
ka va njoj živi!

Še vse preživahno,“ je menil davkar, ko so bili odpeli. „Ta pesem se mora peti tako, da gane poslušalca, da mu seže v srce.“

„Ker je na moč lirična in čustvena,“ je razlagal kontrolor, „polna ubranosti in razpoloženja.“

„Ali je gospodom ta pesem res tako všeč?“ se je čudila gostilničarka. „Koliko je lepših domačih! Zapojte rajši kakšno okroglo! Meni se zdi, kakor da bi peli bilje. Tako dolgočasna, mrtvaška je ta pesem.“

„Vam se to tako zdi, gospa,“ jo je zavračal adjunkt, „ker nimate tako finega umetniškega čuta kakor naš gospod davkar.“

„Najkrasnejša pesem,“ je dejal davkar, „kar sem jih kdaj pel ali slišal peti. In jaz sem bil v mladih letih pevec, dober pevec. Imeli smo v Novem mestu tak kvartet, da nismo šli nikoli pred polnočjo spat. Imenitna pesem.“

„In značilna,“ je pristavil adjunkt; „iz nje odseva vsa tužna zgodovina jugoslovanska.“

Teža modrovanja že ni več razumel Muren. Kakor v polutemi so se gibale osebe pred njim, in kakor nekako pogrebno zvonjenje iz daljave mu je donelo petje na trudna ušesa. Nič ni slišal, kako genljivo se je rotil davkar, da nima noben načelnik tako rad svojih uradnikov kakor on, in da naj se nič ne boje; on da jih ne bo zapustil in ne pojde še v pokoj; ali naj jih mar prepusti kakšnemu krutemu šefu? Solze so se mu udrle po mastnem licu in okoli vratu je objel kontrolorja, ko se je domislil žalostne usode tovarišev, če bi jih on zapustil. Pretresljiv je bil prizor, in ubrani elegiji s pomišljaji in pikami v vsaki vrstici

bi se bilo dalo primerjati pretrgano davkarjevo ihtenje. Toda kontrolor se je samo smejal, adjunkt samo gledal, kako gori staremu gospodu obraz, kako bulijo oči, kako trepeče roka.

Kako je prišel v svojo posteljo, tega se je Muren samo temno spominjal, ko se je prebudil drugega dne s težko glavo. Ura je bila že pol desetih, in on bi moral biti ob devetih v pisarni, in prvi dan se mu je primerila taka nezgoda. Sreča je bila, da se mu ni bilo treba še oblačiti. Tudi zajutrkovati ni utegnil. Malo se je pogladil in drl razburjen v davkarijo.

„Ti predrta reč!“ si je ponavljal spotoma in se oziral, če ne bi zagledal kakšnega davčnega ali vsaj sodnega uradnika, ki bi se še mudil zunaj urada. Nikogar ni bilo videti.

„Grdi kruhoborci!“ si je pokimal Ivan poln pikrih čuvstev. Tolažila ga je samo pomisel, kako očetovsko dober da je njegov načelnik, ki mu gotovo ne bo zameril majhne zamude, zlasti ker je pravzaprav niti sam ni zakrivil. Saj so ga prisilili gospodje, da je prisedel; silili so ga, da je pil; poteptali so njegovo načelo, pogazili njegove vzore, zadržali so ga, ko je hotel oditi. Vsaj zdelo se mu je, da se spominja, kako je vstajal in odhajal; posadila pa sta ga zopet za mizo davkar z besedo, adjunkt celo s silo. No, lepa bi bila ta, če bi se štela zdaj zamuda njemu v greh. Takšne krivičnosti niti kak krut in brezobziren predstojnik ne bi mogel zagrešiti, nikar takšna duša.

Ti razlogi so toliko osrčili Murna, da je razmerno pogumen stopil v pisarno. Da bi prikril zadrego, je hotel prav po domače voščiti uradnikom dobro jutro; toda na prvi pogled mu je zastala sapa. Sredi sobe je stal stari davkar z uro v rokah in prežal.

„Gospod praktikant,“ je dejal ostro, „jaz konstatiram, da ste prišli prvi dan, prvi dan 50 minut, skoraj celo uro prepozno. Poglejte, prosim, da se prepričate!“

„Saj verjamem, gospod načelnik,“ je dejal Muren in vlekel uro iz žepa.

„Le prepričajte se!“ je silil davkar. „Jaz nočem, da bi se Vi pozneje izgovarjali, da sem Vam storil kakšno krivico.“

„Moja je že deset proč.“

„Ker gre prehitro. Moja gre po železnični, tako da se lahko zanesete, da ste zamudili 50 minut. Pojdite malo z menoj!“

Šla sta, davkar naprej, Muren za njim, skoz prvo sobo, kjer je adjunkt žalostnega praktikanta sočutno pozdravil, skoz drugo, kjer mu je kontrolor malomarno prikimal, v tretjo, davkarjevo.

„Zaprite vrata!“ je dejal davkar.

Muren jih je zaprl in se obrnil v trmastem strahu proti svojemu predstojniku.

„Poglejte, gospod praktikant, moje sive lase,“ je začel slovesno davkar, „mojo častitljivo glavo!“

Muren je uprl oči v zabuhli obraz, v bleščečo plešo in zagledal nad ušesi šope belih las.

„Nad štirideset let že služim jaz,“ je nadaljeval davkar, „državo in še nikdar nisem prišel za eno minuto prepozno v urad. Poglejte gospoda kontrolorja, postarnega moža, ki prihaja o pravem času na svoje delo. Videli ste tudi gospoda adjunkta, kako pridno že uraduje. Vi pa, neizkušen mladenič, ki se morate najlažjega dela šele naučiti, se ne sramujete pred izkušenimi, starimi gospodi, svojimi predstojniki in učitelji, ko prepuščate njim delo, sami pa počivate.“

„Prosim, gospod davkar,“ ga je prekinil Muren.

„Nobene besede, gospod praktikant! Moja dolžnost je govoriti, Vaša poslušati. Jaz Vam rečem samo toliko: Naj bo to Vaš prvi in zadnji prestopok. Zakaj premislite! Kaj bi bilo, če bi bil prišel danes pregledovat naš urad gospod nadzornik, kak finančni ali celo dvorni svetnik! Kaj bi si mislil o Vas? Da zanemarjate službo. Kaj o meni? Da sem šleva, ki nimam moči, da bi držal v strahu svoje uradnike, da ne držim uradne prisege. Nakopal bi si disciplinarno preiskavo, morda celo upokojenje, premislite, upokojenje, zaradi Vas, mladega praktikanta, jaz, sivolasi uradnik, ki sem služil čez štirideset let brez vsake graje, brez sence najmanjšega prestopka, ki skrbim kakor dober oče za svoje ljudi. Kako očetovsko sem Vas sprejel snoči! Posadil sem Vas med uradnike, ki opravljajo že dolgo vrsto let zvesto svojo naporno službo; in danes, ko Vam še done po ušesih prijazne besede lepega večera, mi napravite to sramoto. Kolika nehvaležnost! Res je, da nisem še užil jaz mnogo zahvale, mnogo priznanja za svoje delo in svojo dobroto; toda če se mi vrača tako od starih, izkušenih mož, prenašam jaz to z ravnodušnostjo; kar pa počenja dandanes mladina, to presega vse meje.“

Muren je povzdignil oči in glas, da bi se opravičil; toda gospod davkar ga je ustavil zopet.

„Kaj? Vi se še izgovarjate?“ je dejal. „Najboljša pokora je poboljšanje. Glejte, da se kaj takšnega ne prigodi nikdar več, da me ne prisilite poročati na višje mesto, kjer ne bijejo tako očetovska srca! Tako — zdaj greva h gospodu adjunkt, ki Vas bo vpeljal v službovanje. Glejte, da boste delali čast svojemu načelniku, da se izkažete vrednega njegove dobrote!“

Davkar je peljal Murna vsega skrušenega zopet v prvo sobo in ga predstavil adjunkt u z naročilom, da naj potrpi z njim; mladi ljudje da pridejo dandanes iz šol malo sposobni za resno delo; gospod Muren da pa kaže vsaj dobro voljo. Opominjal je še Murna, da naj se ravna zvesto po navodilih izkušenega uradnika, če hoče postati kdaj njegov vreden tovariš.

Muren se je priklonil tiho in sedel za svoj pult. Adjunkt mu je prinesel nekaj dela in ga vprašal, če ga je hudo krtačil gospod oče. Muren je zmignil z rameni in se sklonil na delo. Želodec prazen, srce polno in glava težka, in človek naj obdrži ravnovesje. Ihtel bi bil od jeze Muren, če bi bil sam; a pokazati, kako si žene k srcu nezasluzeno ponižanje, tega ni privoščil tuji škodoželjnosti. Kako dobrodušen je prišel v novi kraj! Živeti je hotel sam zase in za svojo službo. Skromne gmotne razmere so ga naravnost silile, da bi dajal drugim dober zgled. Družba pa ga je potegnila v svoj vrtinec, ga zavedla, mu polomila lepa načela, in za njene grehe mora on delati pokoro. In on naj še hodi v to družbo!

Zopet je sklepal Muren, da ne bo pil, vendar ne več tako trdno kakor prvič; zakaj spoznal je bil, kako malo se more zanesti nase, in bal se je, da se razmere zopet kako zasucejo. Tako je pisal z vdano jezo in premišljeval svojo žalostno usodo, dokler ni udarila ura dvanajst.

Za kontrolorjem in adjunktom je tudi on zapustil pisarno. Kontrolor je naznanil obema, koliko da so zapili na fronkarskem večeru in koliko pride na vsakega. Muren, ki je vzel poročilo z ogorčenim stokom na znanje, je spoznal, da mu je nova finančna operacija neizogibno potrebna.

„Glejte, gospod adjunkt,“ je dejal trpko, če bi me ne bili Vi snoči silili, da naj še ostanem, bi jaz davi ne bil zaležal.“

„Morda res,“ je menil adjunkt. „A jaz sem Vam hotel samo dobro. Da bi Vi samo plačevali, pili pa ne, to se mi je zdelo krivično. Popolnoma pa se niste mogli odtegniti družbi, ker bi se bili preveč zamerili našemu očetu. Ali hočete Vi sami kazati, da ga ljubite ravno tako goreče kakor midva?“

Muren je sumljivo pogledal adjunkta, ker ni takoj razumel, kaj da misli. Omenil je, koliko lepega da je slišal o prijateljskem obče vanju davčnih uradnikov in kako da se imajo radi med seboj; videl je tudi, kako da je gospoda kontrolorja davkar objemal, njega pa da je grozovito zdelal.

„Kako bi Vas šele bil, če bi se mu ne prikupili snoči!“ je dejal adjunkt. „Vi pa res hitro

spoznate človeka; enkrat Vas pošteno ošteje, pa veste, pri čem da ste.“

„Tak oče! Hvala lepa!“ se je jezil Muren tem huje, ker sta se onadva smejala.

„Jaz se mu ne bom lizal, jaz ne,“ se je razvnel Muren; „tudi njegovih večerov se jaz ne udeležim več.“

Kontrolor se je grohotal, adjunkt pa je miril razjarjenega praktikanta, češ, da mu ne bo treba dolgo prenašati teh sitnosti; da ni on edini, ki ne mara za davkarja; toda tega nadleguje ta muha, da hoče povsod kazati, kako radi da ga imajo uradniki; za to dokazovanje da se mož pošteno poti in trudi, in nevarno da je to slepljenje samo njegovemu zdravju in življenju. „Ker sem Vas pa jaz res nekoliko zapeljal, Vam hočem tudi pomagati iz prve stiske. Brez zamere! Ampak jaz mislim, da niso denarne razmere davčnih praktikantov nobena uradna tajnost.“

Ta uslužnost je nekoliko pomirila Murna; posebnega spoštovanja do njega ali celo do kontrolorja pa ni mogla zbuditi; zato se je poslovil hladneje, nego bi se smelo pričakovati spricho njegovega gmotnega položaja. „To sta junaka!“ je vzdihnil sam pri sebi. „Davkarja ne marata, in vendar se mu ližeta. Naj bo! Če si tudi razbijem glavo, pil ne bom z njimi.“ Inako se mu je storilo, ko je premišljal, kako osamljen je s svojim pogumom, s svojo možatostjo. In koliko težja je ta hrabrost zanj, mladega praktikanta! Onadva, ki se nimata ničesar bati, ki jima načelnik ne more do živega, se skrivata za njegov hrbet; on pa nastavlja prsi strupenim napadom. Da, napadom. Nad njim bo iztresal jezo davkar; zakaj on edini ne bo hlinil ljubezni in vdanosti; on edini bo hodil trnjevo pot prepričanja. On bo trpel za sebe in za onadva. Da se le ne sramujeta svoje strahopetnosti! Tako prepuščajo v bitki strašljivci junakom boj, zase pa zahtevajo slavo zmage; junaki padajo, strašljivci se slave in vesele.

Prav hudo je delo Murnu to junaštvo; zlasti ker mu je gledalo mehko srce nevarnosti smelega početja skoz povekševalnik. „V božjem imenu!“ si je dejal žalosten. „Vem, da me bodo razglasili za neposlušnega, upornega uradnika, da me bodo črnili na vse strani, morda mi celo odjedli službo,“ — solze so mu silile v oči — „toda jaz ne odjenjam. Čast in ponos mi branita, da bi se še udeležil teh fronkarskih večerov.“ Zopet se ga je lotila jeza na davkarja, ki prireja takšne večere. Kdo mu je dal to pravico? Ali sega uradna oblast že tudi v gostilnice, v zasebno življenje? Ali ni to kračenje osebnosti svobode, zloraba uradne oblasti? Hud je bil pa tudi na prilizjenega kon-

trolorja in na potuhnjenega adjunkta, ki jima ne brani čast in ponos, da se tako zametavata.

Plemenit zavetnik svobode in hkrati mučenec svojega prepričanja se je zdel sam sebi Muren. Zavest in nada, da se vzdigne njegov ugled med uradniki, mu je dvigala sicer glavo pokoncu; toda bridka misel, da bo trpel in kaj vse trpel za svojo hrabrost, mu jo je zopet sklanjala. „Pogum velja,“ je dejal in: „Kar je, to je,“ vdan pristavil.

Ostal pa je precej časa mož-beseda. Ves teden ni poskusil ne vina, ne piva in s svojo hrabrostjo je bil zadovoljen. S strahom v srcu je vendar pričakoval fronkarskega večera. Zakaj te dni mu ni bilo treba premagovati posebnih izkušnjav. Piti ga ni silil nihče, in gostilničarka in gostje so si razlagali njegovo zmernost naravno in preprosto, nič laskavo. Glavna poskušnja je bila na fronkarski večer, in takrat bo treba pokazati neupogljivo voljo, takrat neustrašen pogum. In Ivan ga bo pokazal, s težkim srcem pokazal, s srcem, ki se ne boji boja, samo njegovih posledic. In tak pogum se mu je zdel plemenitejši, zaslužnejši. Če se spusti v nevarnost človek, ki se sploh ničesar ne boji, ali je to kaj posebnega? Večji junak je, kdor s hladnim razumom in krepko voljo preмага tesnobna čuvstva strahu.

Ta čuvstva je premagoval Ivan ves teden in bi jih bil najbrž tudi premagal usodnega dne, da se niso zopet izpremenile razmere. Zlobno naključje je nanese, da je prišel iz Ljubljane nadzornik. Celo dopoldne je pregledoval ta knjige in račune, in ker ni našel nikjer nobenih pogrškov, je bil prav slabe volje, kakor vsak, kdor išče, pa ne najde. Ko pa se mu je naposled posrečilo iztekniti v ročni blagajni par preluknjanih kronic, se mu je zjasnilo čelo in s komaj prikri-vano radostjo je grajal ta nedostatek. Z njim vred se je veselil tudi kontrolor; zakaj iz srca rad je privoščil nadzorniku veselje, da je le nakopalo zadrego davkarju, ki je izpreminjal barvo in se opravičeval, da bo oddal te kronice prav lahko, kakor jih je dobil, da se spravi kak semanji dan tak denar brez težav med kmete. Čudno, da ni bil nadzornik zadovoljen s tako enostavno rešitvijo! „Dlakocepna natančnost!“ si je mislil davkar, ki ga je kmalu pomirila pohvala, da deluje s toliko vestnostjo in marljivostjo na davčnem polju na veselje in zadovoljnost davčne uprave in davkoplačevalcev; tak vzoren uradnik, ki že služi nad štirideset let in še ne misli na pokoj, da naj bode zgled drugim, da se bodo strogo držali uradnih ur, ne prihajali prepozno — nadzornikov pogled je zadel Murna —, ne odhajali prezgodaj — to je bil zagrešil enkrat kontrolor,

ker je mislil, da je davkar tudi že odšel —, ne si samovoljno podaljševali dopustov — adjunkt se je bil vrnil z zadnjega dopusta za tri ure prepozno —, vsi da smejo biti ponosni na predstojnika, ki tako očetovsko skrbi za svoje tovariše.

S solzami v očeh se je zahvalil davkar za dobrohotno oceno svojega skromnega dela in za-trjeval, da se hočejo vsi vestno držati dragocenih navodil in poučnih svetov; gospod nadzornik pa naj jim blagovoli ohraniti tudi zanaprej blagohotno naklonjenost.

Gospod nadzornik je podal vsakemu roko in izrekel nato, da se snidejo zvečer vsi pri Rojcu.

„Oh,“ je vzdihnil Muren, ko je šel s kontrolorjem in adjunktom iz pisarne, „enkrat sem prišel za par minut prepozno in dvakrat sem že dobil ukor.“

„Nič se ne jezite!“ se je smejal adjunkt. „Saj sva dobila tudi midva vsak svoje.“

„Jaz bi najrajši zvečer ne šel k Rojcu,“ je nekako huskal Muren.

„To bi bila budalost, demonstracija proti nadzorniku,“ je dejal kontrolor, in Muren je pobesil oči, ušesa in nos.

„Takšni so,“ si je dejal ogorčen, „ti možje. Nobenega ponosa ne poznajo. V starih časih se je moral vojak zahvaliti, če je bil tepen; dandanes se zahvaljujejo uradniki.“ Premišljevali je začel vendar, če bi bila to res demonstracija. Zakaj če bi bila demonstracija, bi bila tudi budalost. Budaliti pa on ni hotel. Spoznal je, da bi bilo res čudno, če bi on edini takorekoč rekel, da noče sedeti za eno mizo z nadzornikom, za eno mizo z davkarjem. Ne samo čudno, tudi nespodobno bi to bilo in kvarno za njegovo bodočnost. Sploh pa, ali naj se res bojuje on sam, najmlajši med junaki? „To bi ne bila hrabrost, to bi bila predrznost. Budalost jo je imenoval kontrolor. Pаметen človek to: morebiti me ima rad. A v žerjavico jaz tudi zanj ne bom segal po kostanj.“

Hud je bil sicer Ivan, da drugi niso pogumnejši od njega; sklenil pa je, da tudi on ne bo neumnejši od drugih, ampak da se udeleži nadzorniku na čast fronkarskega večera. Opravičil se je sam pred seboj prav lahko. Razmere so bile namreč zopet drugačne, ne takšne, za kakršne je veljal njegov sklep, in potem, kakor se sklicujejo politiki, kadar menjavajo svoje nazore, radi na Bismarcka, kakor je vinskim bratom v uniformah izgovor in opravičba Aleksander Veliki, tako se je skliceval Muren na kontrolorja in adjunkta.

„Le po domače, gospod svetnik, le po domače!“ je vnmal zvečer pri Rojcu davkar nad-

zornika. „Jaz sem tako uravnan, da ga v uradu ni natančnejšega človeka od mene; v krčmi sem pa duša. Drugega razvedrila pa nimamo na kmetih.“

Toliko so otajali polagoma gospodje nadzornika, da je že poskušal z njimi peti lepo pesem o vodi in o žabi, ka va njoj živi; videl pa je zdaj, kar je bil prej že slišal, da ni urada, ki bi se veselil tako kolegialnega življenja, kakor ta ljubka družinica.

„Čestitam uradnikom, ki imajo takšnega načelnika,“ je dejal in napil davkarju. Ta je objel kontrolorja: „Moja desna roka!“ in solza se mu je utrnila v očeh. Kontrolor se je grohotal, adjunkt se je muzal, Muren pa si je grizel ustnico in se zgražal nad sužno hinavščino. A kaj mu je pomagalo, da se je čutil vzvišenega nad temi ljudmi, ko pa je vedel, da bo moral z njimi vred plačevati!

Najljubšog gosta dva dana dosta, pravi pregovor; kako hitro se naveličajo šele nadzornika uradniki! Vsi štirje so se šli drugega jutra poslavljat in prepričevati, če se bo res odpeljal.

Ivan Muren pa je rahlo in po strani zopet oponesel kontrolorju in adjunktju, kako imenitno bi bili osvetlili s skupno odsotnostjo na nadzornikovem večeru tisto vzajemno ljubezen, s katero se toliko in tako po krivici baha davkar; eden sam seveda se ne more upreti in žrtvovati, zlasti najmlajši med njimi ne.

Kontrolor je zmignil z rameni. „Če Vam ni prav, gospod praktikant, ne hodite v družbo! Vaša odsotnost je Vam na razpolago, moja pa ne. Jaz nisem nič oškodovan, če pijem z davkarjem skupaj,“ je dejal in šel.

„Seveda ne,“ si je mislil Ivan, „ker piješ za dva.“ Bridko mu je bilo pri srcu, kakor junaku, ki kliče v boj tovariše, ki že gledajo, kod da bi bežali. Osupnil je pa tudi, da ga je bil tako osorno zavrnil kontrolor. Saj ga on vendar ni hotel žaliti; samo osrčiti ga je hotel, spomniti moške časti. Idealen človek je vedno osamljen.

„Zakaj pa se klanjate Vi, gospod adjunkt, Vi, ki mu tega treba ni?“ se je razvnel v svoji žalosti Muren.

„Jaz?“ se je zasmejal adjunkt. „Jaz sem stavil z notarjem, da bo našega davkarja še to leto zadela kap. On se bori z dvema Dolenjcema, ki mu oba kopljeta jamo. Izgubljen je, utopljen je, se bojim, pravi Prešeren. Da ga ne bi zadela kap pod tem naporom, je izključeno.“

„In mi ga tako ljubimo, da komaj čakamo tega konca?“ je dejal trpko Ivan. Ali bi ne bilo lepše, če bi izkušali preprečiti to nesrečo, če bi naravnost povedali davkarju, kam da peljejo ti fronkarski večeri?“

„Ali mislite Vi, da bi si dal on kaj dopovedati,“ se je smejal adjunkt, „on, tako star, tako trmast, tako nezmotljiv?“

„Jaz vendar ne mislim več priti,“ je dejal Ivan.

„Kakor Vam drago. Zamerili se boste davkarju, ki hoče veljati za posebno priljubljenega. Pomislite pa tudi, da je njegov sin kontrolor v Radovljici in postane najbrž njegov naslednik. Stari se boji, da sin še ni dozorel za to mesto; zato se ni še umeknil. Mislim pa, da ga bo upokojila smrt. Vi pa se ne boste prikupili sinu, če se zamerite očetu, in jaz tudi ne vem, zakaj bi mu grenili mi zadnje tedne njegovega življenja.“

Zopet so se majala Murnova načela. Ali naj se bori on z očetom in sinom, žali sedanjega in bodočega načelnika? Ali ni pokazal že zadosti moškega poguma? Ali se ni že zadosti zameril na vse strani? V primeri z onima dvema, ki se najbrž niti natihem ne jezita, niti skrivaj ne zabavljata, je on pravi junak. Premoči pa podleže tudi najhrabrejši borec. On je storil svojo dolžnost, in več se ne sme zahtevati. Prevelika bi njegova žrtva tudi ne bila, če bi davkar res kmalu umrl. Kaj pa, če se adjunkt moti, če izgubi stavo? Tako preganja usoda ubogega praktikanta. — Morda ga pa kap vendarle zadene. Za ta slučaj bi pač ne bilo lepo, če bi ga jezil on še zadnje dni. Celo sovražniku na smrtni postelji seže vsak poštenjak v roke, in človek je človek, če je tudi davkar.

Ti preudarki so udušili zadnji odpor v zbeiganem srcu in novo človekoljubje je premagalo stara načela.

Davkar pa si je izmislil za prihodnji večer nekaj novega, česar niso odobraval tovariši in kar se tudi obneslo ni. Pripeljal je svojo gospo s seboj, bodisi da je čutil, da sam nikakor ni kos kontrolorju, ali pa je mislil, da ga je nadzornikov večer prikrajšal, ker se je moral kolikortoliko zdrževati, da si je obdržal jezik gibek za napitnico in pomenek.

Gospa je prišla in zasedla prvo mesto in gospodje so hlinili izredno veselje in legali, kako da se čutijo počaščene. Gospa sicer ni pila mnogo, vendar je premeknila ravnovesje toliko, da se je zdelo zdaj kontrolorju, da je prikrajšan, tem bolj, ker je določil drugega dne davkar, da se spodobi, da plačajo zapitek samo gospodje, češ, da so dame v vseh boljših družbah proste.

„To se umeje,“ je dejal kontrolor in plačal svoj del.

„Hlapčevska duša!“ si je dejal zopet Muren; bil je namreč, kakor sploh mladina naših dni, prenašel v svojih sodbah in z neizkušeni svo-

jimi očmi ni prodrli v temne globine kontrolorjevega duha.

Kontrolor pa je dobro vedel, kaj bo storil. Na prihodnji večer je pripeljal s seboj svojo soprogo in dve odrasli hčeri.

Davkarju je zastajala sapa, ko je izražal iskreno radost, da so počastili družbo tako odlični gostje, in gledal, kako pisano odzdravlja njegova gospa.

„Zopet je kontrolor na vrhu,“ je šepnil adjunkt Murnu. „Dolenjec bo zmagal.“

„In Vi boste izgubili stavo,“ je pripomnil pikro Muren.

Eno gospodično je zabaval gospod adjunkt, drugo Muren, in ti štirje so se imeli mnogo bolje ko milostljivi dve gospe, ki se nista marali prikupiti druga drugi. Omejevali sta svojo vljudnost, da je je ostalo samo še za silo, in strogo varovali vsaka svoj in svojega soproga ugled.

„Res, grozno!“ je dejala po dolgem molku gospa kontrolorjeva.

Gospa davkarjeva jo je začudeno pogledala. „Kaj je tako grozno, ljuba moja?“ je vprašala.

„Kako se draže živila od dne do dne.“

„Da, res,“ je pritrdila davkarjeva gospa, „hudo za tiste, ki morajo gledati na vsak krajcar. Nam, hvala Bogu! ni treba.“

„In kak križ je z deklami, ker je vse tako razvajeno! Jaz imam letos že tretjo.“

„Rada verjamem, gospa. Vsak ne zna ravnat s takšnimi dekleti. Jaz imam svojo že pet let.“

„O, jaz bi jih imela še dalje, če bi jim hotela gledati skoz prste. Toda pri nas mora biti red. V moji hiši ne gospodinijo deklet, ampak jaz, ki jih plačujem.“

Tako je šlo naprej, da sta se nemirna presedala davkar in kontrolor in napeljevala pogovor na važnejše dogodke. Ves večer nista imela nobenega pravega užitka v vednih skrbah, da se zdajzda sporečeta gospe. Tudi lepe pesmi o vodi in žabi niso mogli zapeti, tako da se je nabralo zadosti tehtnih razlogov za naredbo gospoda davkarja, da naj se zanaprej udeležujejo prijateljskih večerov samo gospodje.

„Ali vidite, kako je zopet pogorel davkar?“ je dejal zaupno adjunkt Murnu.

„Kap ga pa vendar še ni zadela,“ ga je zavrnil Ivan. „Ne bo umrl, ne.“

„Počakajte! Dosedaj je umrl še vsak davkar.“

Muren ni rekel nobene besede več, hud na ves svet, na oblastnega davkarja, ki sili uradnike, da ga ljubijo, da bi ga pa zadela kap, mu še na misel ne pride, na kontrolorja in adjunkta, ki plašita njega z nepotrebno skrbjo za bodočnost

in ga slepita z goljufivimi nadami in tolažbami, in na sebe, ki nima toliko moške samozvesti, da bi se drugim uprl in šel svojo pot. Toda kako se bo upiral sedaj, ko je prepozno! Od začetka bi se bil moral upreti in zdaj bi bila prva zamera pozabljena. Zadnja zamera pa je najhujša in te se je treba varovati. V neznosni nevolji je sklepal Ivan, da bo prosil premeščenja, ako se razmere kmalu ne izpremene. Zazdaj se je seveda še vdal.

Prihodnji skupni večer pa je bil posebno vesel in živahen. Gospe in gospodičen so se bili odkrižali in nemoteni so se zabavali, peli in pili gospodje.

„Če ga nocoj ne zadene kap, ne verjamem jaz nobenemu zdravniku več,“ je dejal adjunkt, ko je bila davkarja že tako prevzela ginjenost, da se je samo še bedasto smejal ali pa s solzami v očeh objemal kontrolorja.

Drugega jutra pa je srečala davčne uradnike, ko so hiteli v pisarne, že žalostna novica, da je davkarja res zadela kap; da sicer še giblje, a da ima zdravnik malo upanja, da bi mu ohranil življenje. Ta novica je bila uradnim uram na kvar. Namesto v pisarno so se obrnili gospodje proti davkarjevemu stanovanju, kjer so z žalostnimi obrazi izpraševali gospo, kako da se ima dragi gospod predstojnik, in z veselimi srci izvedeli, da je pri kraju. Posebna radost je navdala Murna zaradi tega, ker se je bil toliko premagal, da se je udeležil še zadnjega skupnega večera in osladil predstojniku zadnje ure življenja. Z načeli se res ni prenačeli, si je dejal; pravilno je pač, da se ravna po razmerah; semtertja se morajo pa tudi načela po razmerah.

Drugega dne dopoldne, ko so ugibali uradniki, koliko časa da bo še živel gospod davkar in je zastavljal adjunkt svojo glavo ali tudi deset goldinarjev, da ne preživi dveh dni, je prišel v pisarno davkarjev sin, kontrolor, ki so ga bili poklicali k smrtni postelji. Zbral je uradnike in jim naznanil, da mu je umrl oče. Drug za drugim so izražali gospodje sožalje sinu svojega načelnika in morda bodočemu načelniku, ki jih je tolažil, da lahko umeje njih žalost in rad verjame sočutnim besedam; zakaj tako dobrega šefa najbrže ne dobe nikdar več.

„Gospod praktikant Muren,“ se je obrnil k Ivanu, „Vi mi boste pa pomagali pri ureditvi pogreba.“

„Prav rad,“ je dejal Ivan, vesel in ponosen na ta znak zaupanja. Če bi se ne bil udeležil zadnjega skupnega večera, si je mislil, pa bi me danes gospod sin ne odlikoval s svojim zaupanjem. Abstinenca zmeraj tudi ni dobra.

Ko je bil obletel Ivan z važno gorečnostjo v pogrebnih zadevah vso vas, je sestavljal z davkarjevim sinom naznanilo o smrti.

„Vi imate jako spretno pero,“ ga je pohvalil kontrolor in Ivan je sramežljivo pripomnil, da je pač že zagrešil par sestavkov, da se pa o spretnosti ne more govoriti; o tem da odločujejo literarne svojati. Hvala takšnega veščaka pa mu je dobro dela.

„Vi boste tako dobri in napisali za novine nekaj vrstic blažemu pokojniku v spomin,“ je nadaljeval davkarjev sin. „Omenili boste, kdaj in kje da je bil rojen, kod da je služboval, da je bil član veteranskega društva, pevec, v mladih letih tudi ognjegasec, sploh za občo blaginjo vnet mož, odlikovan z vojaško in s civilno spominsko kolajno in s svetinjo za štiridesetletno službovanje. — Te kolajne boste nosili Vi, gospod praktikant, jelite da? na blazini pred krsto. — Posebno pa poudarite, kako priljubljen da je bil rajnik povsod, pri občinstvu, pri predstojnikih, zlasti pa pri podrejenih uradnikih, za katere je prav po očetovsko skrbel. To napišete lahko v eni uri. Kar v to sobico stopite in sedite za mizo! Preden odpošljete dopis novinam, ga boste pokazali meni.“

Ivan je molče prikimal in težko požrl slino v novi nejevolji. „Še zdaj mi ne da miru pokojnik,“ se je jezil sam pri sebi. „Prej sem se moral hliniti, zdaj moram legati, vse zaradi tega človeka. Pa kaj hočem! Menda bo vendar kmalu konec te muke.“

„Ah, še nekaj, gospod praktikant!“ je vstopil davkarjev sin. „Kako je z venci?“

„Z venci?“ je osupnil Ivan, ker mu je zbudilo vprašanje neprijeten sum.

„No, z venci, ki jih mislijo uradniki pokloniti milemu pokojniku.“

„Jaz nič ne vem,“ je dejal počasi Ivan in pristavil, ko je zapazil nejevoljo na kontrolorjevem obrazu, da bi pač naročili vsi trije uradniki skupaj en lep venec s pomenljivim napisom.

„To ne gre,“ je odkimal gospod. „Priljubljenost dragega pokojnika se mora bolj poudariti. Po številu vencev cenijo ljubezen in spoštovanje žalujoči ostali. Tudi mi je rajni oče v zadnji uri še naročal, da se že naprej zahvaljuje za vence, ki mu jih bodo poklonili njegovi uradniki, za vence, ne za venec; zakaj do zadnjega diha mu je bilo mnogo na tem, da bi izvedeli ljudje, kako da so ga vsi radi imeli. Če hočete, naročim jaz venec tudi za Vas.“

Muren je žalosten prikimal.

„Onima dvema gospodoma pa sporočite, prosim, to zadnjo željo rajnikovo, ki jima bo gotovo sveta. Na Vaše trakove bom dal zapisati:

„Nepozabnemu načelniku,“ onadva gospoda pa dasta lahko napisati: „Ljubeznivemu predstojniku — najboljšemu davkarju — iz srca hvaležni — neutolažni — globoko užaljeni“ ali kaj podobnega. Opravite, prosim, to hitro!“

Muren je tekel nad kontrolorja in adjunkta, da bi jima razodel zadnjo davkarjevo željo. Edina tolažba v jezi in bridkosti mu je bilo upanje, da se bosta tadva tudi jezila in tudi plačevala. A tudi te tolažbe nista privoščila tovariša ubogemu praktikantu. Kontrolor je rekel, da on žaluje samo v srcu; zunanje žalovanje pa da se mu zdi hinavsko; adjunkt pa je menil, da bi za skupen frontarski venec že dal svoj prispevek; sam zase pa da ne dá nič, zlasti ker mu še ni izplačal notar stave.

Ivan se je obrnil ogorčen in šel. „Takšen je svet,“ si je mislil. „Prej sta se hlinila in slinila, zdaj pa obračata hrbet. Jaz pa prej nisem maral zanj, zdaj sem se ga pa vendar spomnil. Praktikant bo dal venec, dva uradnika pa ne. Imenitno. In adjunkt je dobil celo stavo. Umazano. Le počakajta! Vidva me še ne poznata.“

Šel je pisat nekrolog, osmrtnico, takšno, da bi morala razkačiti kontrolorja in adjunkta. Začel je z besedami, da grobovi tulijo. „To bosta tulila,“ si je dejal in kopičil na blažega pokojnika vrline za vrlinami, da se stari davkar kmalu ni več iz njih vun videl. Kar sta onadva zamerjala staremu gospodu, nad čimer sta se jezila, to je proslavljal on kot največjega priznanja vredne kreposti.

Sinu je ugajala ta osmrtnica. Tuintam je pomeknil kak pridevnik s prve na tretjo stopnjo; sploh pa je pohvalil Murna in mu naročil, da naj se takoj loti popisovanja; kako se je vršil pogreb, češ, da so si ti opisi vsi podobni; omeni naj prekrasne vence z genljivimi napisi, nepregledno vrsto pogrebcev, da ta kraj sploh še ni videl takšnega pogreba, kakor tudi najbrže ne bo imel nikdar več tako priljubljenega davkarja.

„Ali še ni dosti?“ je stokal Ivan, ko je bil sam. „Tako je, če se človek poda. Za tnalo se narêdi, pa bodo drva sekali na tebi. O ti preljuba služba! Navsezadnje naj pa še sin ne postane naslednik očetu!“

Onemogla jeza je navdajala Ivanu srce, ko je opisoval pogreb, še preden se je izvršil. Parkrat mu je padlo v glavo, da bi raztrgal spis na drobne kose in ga vrgel pokojnikovemu sinu pred noge, češ, da mu nima on nič ukazovati. Ali so bile namreč te prošnje, ta naročila kaj drugega kot ukazi? Ali misli ta človek, da so davkarske službe dedne, da je že kar sin stopil na očetovo mesto? Naj proslavlja ta sam svojega očeta, če hoče;

drug nima nihče nobenega povoda. In kako je on pisal, kako legal! Od smeha bo pokal davkar v grobu, adjunkt in kontrolor pa v pisarni od jeze.

Uporne misli so pretresale nekaj časa Murnu srce, vendar jih je srečno premagal z upanjem, da je zazdaj rešen, da se mu morda pozneje poplača trud in da se bosta onadva, ko bosta brala njegov spominski slavospev, menda vendar tudi jezila.

Strmeli so vsi sorodniki, prijatelji in znanci, ki so se bili udeležili pogreba, ko so brali, kako veličasten da je bil izprevod, koliko vencev, koliko spremljevalcev, kako genljivo da so se poslavljali od nepozabnega načelnika uradniki, kako so jokali preprosti ljudje, ki so se spominjali, kako so hodili v stiskah in težavah k blagemu pokojniku, kako odhajali vedno olajšani; za te zasluge

pa da se dobri rajnik gotovo že v nebesih med drugimi poštenimi davkarji veseli.

V resnici sta se nosila dva venca. Enega sta bila poklonila vdova in sin, drugega Muren. Za krsto je stopal z materjo sin, ki se je oziral po izprevodu in se jezil, da ni več ljudi, in pazil, da se nista kontrolor in adjunkt prehitro izgubila.

„Sodni uradniki,“ je godrnjal materi, „bi bili tudi lahko utrpeli vsaj en venec. Udeležbo markira samo eden. Gostilničarja Rojca pa še za pogrebom ni. Barabe!“

Pred krsto pa je nosil Muren na blazini slovesno tri spominske kolajne rajnega davkarja, žalosten in obupen. Zdelo se mu je, kakor da bi ga stari davkar, ki so ga nosili za njim, še vedno preganjal. Njegov sin pa morda še njegov naslednik ne bo. Oh!

O POLNOČI.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Oj danes pa zvezdic na nebu ni,
fantiči moji!
Kaj danes brez zvezd bomo peli sami
čez vas
o polnoči?

In šli so;
in bila njih pesem je tožna
kot pesem fantiča,
ki se od devojke poslavlja,
ki zadnjič svoj dom in njivo pozdravlja,
ki daleč se v tuje kraje odpravlja
za vekomaj. —

DOMA.

Zložil Bogumil Gorenjko.

Kamor poroma pogled,
vsepovsod pisani svet,
vsepovsod židana volja
kakor škrjanček sred polja!

Pa kot škrjanček sred polja
ves je domač, ves vesel —
fantič sem jaz sredi polja
pesem spet kmetsko zapel!

J. V. MRKVIČKA:
BOLGARSKA MLATITEV.